

PRAŽSKÁ MOZAIKÁŘSKÁ DÍLNA VIKTORA FOERSTERA

Přehled monumentálních zakázek

VLADISLAVA ŘÍHOVÁ – ZUZANA KŘENKOVÁ

Malíř Viktor Foerster založil na počátku 20. století v prostorách kláštera u sv. Jiří na Pražském hradě mozaikářskou dílnu. Ačkoliv je považován za prvního českého mozaikáře, jeho dílo dosud není nijak uceleně zhodnoceno. Pohled na několik desítek Foersterových mozaikových realizací je skládán až v poslední době díky terénnímu průzkumu a archivním rešerším. Průzkum písemných pramenů zprostředkoval pevná data z Foersterova osobního i pracovního života, která vyvracejí v literatuře tradované omyly a rozšiřují pohled na jeho tvorbu.

Úvod studie ozřejmuje původ zájmu o specifickou techniku, Foersterovy názory na výtvarné působení mozaiky, italské školení a vazby na okruh Beuronské umělecké školy. Následuje stručný přehled zakázek v Čechách, na Moravě i v zahraničí. Zmiňována jsou díla svázaná s profánní i sakrální architekturou, sepulchrální tvorba a restaurátorské zakázky, přičemž je pozornost věnována i zaniklým a nerealizovaným mozaikám.

PRAGUE MOSAIC WORKSHOP OF VIKTOR FOERSTER. AN OVERVIEW OF MONUMENTAL CONTRACTS

At the onset of the 20th century the painter Viktor Foerster founded a mosaic workshop within the monastery of St. George at the Prague castle. Although he is considered to be the first Czech mosaic maker, his work has yet not been comprehensively evaluated. The view on several tens of his mosaic realisations is being recently composed thanks to the field and archive research. The survey of the written evidence provided dates of Foerster's personal and professional life, which disprove the errors published in literature, and broaden the scope of his work.

The introduction of the study enlightens the origins of the interest of the specific technic, Foerster's opinions on the visual art of a mosaic, the Italian study and the connection with the Beroun art school. A brief overview of the contracts in Bohemia, Moravia and abroad follows. Works connected with profane and sacred architecture are mentioned, as well as sepulchral work and restoration contracts, and attention is also paid to destroyed or unrealised mosaics.

Klíčová slova – mozaika – beuronské umění – sepulchrální památky – restaurování – umělecko-řemeslná dílna – Viktor Foerster – Pantaleon Jaroslav Major – P. Desiderius Lenz – Jan Vejrych – Osvald Polívka – Marie Foersterová – Praha – České Budějovice – Monte Cassino – Aquileia

Key words – Mosaic – Beroun art – sepulchral monuments – restoration – workshop of arts and crafts - Viktor Foerster – Pantaleon Jaroslav Major – P. Desiderius Lenz – Jan Vejrych – Osvald Polívka – Marie Foersterová – Prague – České Budějovice – Monte Cassino – Aquileia

„Drsné podnebí naše nedovoluje umístiti venku – na průčelí většinou k západu obráceném sochu – zvětrá rychle – ani nápis – déšť ho smyje – ani fresku – vybledne na slunci. Ale je slavná, stará jedna technika malířská, skvělá a nezníčitelná a to je mosaika.“ (HARLAS 1904, 5)

Na počátku 20. století vznikla v prostorách kláštera u sv. Jiří na Pražském hradě mozaikářská dílna Viktora Foerstera. Její výtvořiny ohromily Čechy i Moravu. Skleněné kostičky působící nezníčitelným dojmem lákaly k výzdobě, která měla být trvanlivou připomínkou světské nebo církevní slávy, a sám autor své výtvořiny v tomto duchu i prezentoval: „Bylo by si přáti, aby pro chrámy Páně jen touto technikou se pracovalo, pro její nesmírnou trvanlivost.“¹ Soudobé novinové zprávy Foersterovu dílnu vítaly jako první český podnik svého druhu a oslavovaly tvůrce téměř jako bojovníka proti nadvládě umělecké produkce mozaik dodávaných do Čech a na Moravu od rakouské firmy Neuhauser z Innsbrucku. V tomto smyslu byl Viktor Foerster svým způsobem nakonec vítězem – přibližně dvacítkou mozaikových realizací rakouského podniku, které byly provedeny od poloviny 80. let 19. století do počátku prvního desetiletí 20. století, překryl produkcí více než tři desítky monumentálních děl.²

Podobný „národnostně“ determinovaný pohled na téma mozaiky byl bádání vlastní téměř celé 20. století. Ostatně sám Viktor Foerster se ho stal i obětí – ačkoliv byla jeho vlastní tvorba počátku propagována jako ryze česká, nevznikala z českého materiálu, ale ze skleněných kostek importovaných z Itálie. Právě tento motiv posléze dominoval odborným textům, které zdůrazňovaly nikoliv význam zakladatelského díla Viktora Foerstera a posléze jeho následovnice, manželky Marie, ale akcentovaly později založenou pražskou mozaikářskou firmu Tumpach tvořící ze skleněné matérie tavené ve vlastní huti (KŘENKOVÁ 2017, 254–259). Tumpachovu dílnu jako klíčový podnik české mozaikářské tradice prosazoval i autor několika teoretických textů o mozaice Michal Ajvaz. Jeho studie je však nutné číst s určitou licencí – sám byl totiž hutním inženýrem,

1 Zemský archiv Opava, fond Jaroslav Řehulka, sign. 18, kart. 4, dopis V. Foerstera J. Řehulkovi ze dne 29. 7. 1912.

2 Této dílně věnovala pozornost Elizabeth MAIRETH (1986). Českou produkci dílny jsme představili v příslušném databázovém hesle (KŇEZŮ KŇIZOVÁ/KŇENKOVÁ/ŘÍHOVÁ ET AL. 2015 online) a v recentním článku KŇENKOVÁ/ŘÍHOVÁ 2017, v *tisku*.